

Om Vanskelighederne ved den straffende Rets- haandhævelse.

Foredrag ved International Kriminalistforenings Møde i Hamborg
Septbr. 1905 af Professor *Prins*, Belgien. Forkortet Referat ved
Kriminalretsassessor *C. E. Cold*.

De Problemer, som opstaa i vor Tids Strafferet, ere skabte af den Kendsgerning, at medens Kriminaliteten undergaar Omdannelser i Tidernes Løb, saa forandres Kriminalisterne endnu mere.

De hæftige Lidenskaber, som vække Menneskenes primitive Instinkter, ændres kun lidt. Naar man læser Hamurabi's Love, den saliske Lov, »Carolina«, Homers Digte, Shakespeares Dramaer eller simpelthen det 20de Aarhundredes Aviser og sammenholder dem, saa tager det sig ud, som om Forbryderen knap nok forbedrer sig. Men Kriminalisterne blive bedre, fordi de blive klogere, og Videnskaben fratager dem det stolte Hovmod, som findes hos den uvidende.

Vore Fædre var aldrig i Tvivl. Vi tvivle undertiden. Det er et Fænomen, som man ikke kendte i gamle Dage. Naar Nemesis i Oldtiden forfulgte den skyldige med sin Vrede, og Guderne selv udførte Straffedommen, naar i vort Retssystem senere den krænkede eller hans Slægt udøvede Hævnens Ret, naar Myndighederne fordrede Pengebod for den skete Skade, naar de gennem Aarhundreder under-

kastede de Anklagede Tortur, saa skete alt dette, uden at nogen Betænkelighed bragte Uro ind i Dommerens Samvittighed. Jeg har i Nationalgalleriet i London beundret Portrættet af Dommer Jeffreys, som i 1685 præsiderede i den blodige Assiseret i Taunton. Aldrig har noget roligere Blik oplyst noget klarere Ansigt. Man fristes til at sige, at for Jeffreys eksisterede Vanskeligheden ved at straffe aldeles ikke.

Den eksisterede ej heller i hele sin Udstrækning i det 18de Aarhundrede, da Tysklands, Frankrigs og Italiens Tænkere indførte Humanitetsidéen i Straffesystemet. Alle vare dengang enige om, at Forbrydelsen altid er Udtrykket for en brødefuld Tanke, og at Straffen er det eneste Hjælpemiddel mod og den eneste Oprejsning for den begaaede Fejl. Domstolen ligner en omhyggelig Købmand, som opgør sit Budget. Paa Passivsideen saa og saa mange Overtrædelser, paa Aktivsideen saa og saa mange Domfældelser; der er Orden i Samfundstilstanden, naar Debet og Kredit balancerer. Naar der forekommer Diskussioner indenfor Strafferetsomraadet, ere de af en abstrakt juridisk Karakter. Man kommer ved dem til at tænke paa Kontroverserne mellem Kirurger, samlede ved en Patients Seng, hvor de diskutere den heldigste Form for en Operationskniv med en Iver, som er nærved at faa dem til at glemme den syge.

Nu er Situationen forandret, fordi man er begyndt at beskæftige sig med den syge. Man indskrænker sig ikke mere til at dømme Handlingen, man dømmer det menneskelige Væsen med hele dets psykiske Mekanismes uendelige Apparat. Og fra dette Øjeblik af har Kriminaliteten tabt sin tidligere Simpelhed, og de menneskelige Tanker ere vandrede i modsatte Retninger ved Bedømmelsen af Grundlaget for Retshaandhævelsen.

For nogle Tænkere, for hvem Nietzsche er en fuldgyldig Repræsentant, er Last og Lidelse Udtrykket for en lavere Tilværelsesforms Indtrængen paa et højere Gebet,

et Smitstof, for hvilket det gælder at holde de sunde Dele af Organismen frie. Livets Maal er Kraft, Glæde og Skønhed. Repressionen bør kun tage fat overfor Handlinger, der modarbejde Livets Udfoldelse, men skal i saadanne Tilfælde ogsaa være haard. Overbærenhed med Forbrydere er skæbnsvanger. Medlidenhed er et Tegn paa Dékadence og for Nietzsche gives der ikke Medlidenhed overfor den stærkeres Ret.

For den anden Skole, hvis berømteste Repræsentant er Tolstoi, er Forbrydelse en af Formerne for den almindelige Lidelse, og Lidelsen en af Formerne for det almindelige Mysterium, som omgiver os. Vi ved intet om, hvorfor nogle Mennesker have glade og fredelige Dage, andre Mennesker Dage, fyldte med Bekymring og Smerte. Vi ved ikke, hvorfor nogle ere Byttet for nedarvet Sygelighed, andre kraftige Skud af nedarvet Sundhed. Vi ved kun ét: Svaret til Lidelsen er Medlidenhed. Medlidenheden bør beherske Verden. For Tolstoi eksisterer der ingen Ret overfor Begrebet Medlidenhed med den svage.

Saaledes viser Meningsforskellen sig paa Punkter, der tidligere slet ikke blev diskuterede. Og medens vore Forfædre uden Skrupler anvendte de grusomste Straffe, ere vi med vor humane Straffelovgivning mindre overbeviste om Berettigelsen af vore formildede Straffe end »L'ancien régime« Kriminalister om deres strenge Straffes Virkekraft. Vi har ikke deres skønne Tryghedsfølelse.

Vi bliye derfor nødte til at undersøge Grundene til den Usikkerhed, der hersker overfor de ledende Principer i Samtidens Retshaandhævelse. De ere dels af psykologisk, dels af social Karakter.

Med Hensyn til det første Punkt drejer det sig om Begrebet Ansvarlighed. For den klassiske Skole, der bygger paa Aristoteles, er Forholdet klart. Hele Handlingen indeholdes i Tanken. Forbryderen er en Person, der af fri Vilje gør det onde, vidende om, at det er ondt. Han straffes, fordi han er ansvarlig for sin Handling. Men,

denne Ansvarlighed er en skrøbelig Vare. Den Retshaandhævelse, der kun beskæftiger sig med frivillige og bevidste Handlinger, benytter strængt taget den samme overfladiske Fremgangsmaade, som de primitive Folkeslag, der uden at undersøge Sagens nærmere Sammenhæng, opfattede Bevægelserne i Træernes Blade, i Bølger eller Skyer som frivillige Udslag af personlige Kræfter. Hvis man prøver at gaa tilbage til en Handlings Oprindelse, finder man ganske vist en Række vekslende Sindstilstande, som omsider naa frem til et Punkt, hvor Handlingen bliver klar og udvikler sig fuldstændigt. Men det er tvivlsomt, om ikke Begyndelsesstadiet taber sig i det ubevidstes Mørke, hvor Instinkt, etniske og kosmiske Indflydelser og fjærne Traditioner raade, uden at vi kunne gøre nærmere Rede derfor. Goethe sagde: »Vort Jeg er en Flerhed!« Vi véd nu, at det er en Uendelighed, at det levende Væsen bestaar af Organer, der dele sig i Væv, som atter bestaar af Celler, der igen sammensættes af Mikroner, og at Individets Liv er Resultatet af Millioner af Cellers Liv, stillede i Forhold til hverandre efter en vis Plan og til Opnaaelse af et vist Maal. Hvor i hele Universet er der et mere uigennemtrængeligt Mystorium end vort »Jeg?« Og Ansvarligheden skal altsaa bygges paa dette Mystorium. Men hvem kan angive, i hvilket Øjeblik og af hvilken Grund de ubestemte Evner, som søgte deres Vej gennem de Stier, der i alle mulige Retninger gennemfure den moralske Verdens Uendelighed, har orienteret sig henimod det gode eller det onde. Er ikke Lasten i sig selv tildels et Produkt af den skæbnebestemte Arvelighed? Hvor findes den oprindelige dunkle Grund?

Saadan er den Gaade, som opstilles for os, naar vort Blik slipper de Lovtekster, vi selv har skrevet, medens vor Tanke griber efter de Kræfter, som styre os, og vi skimte de Livsfaktorer, vi ikke kunne komme udenom, de Lidenskaber, hvoraf Livets Drama er vævet, og det moralske Problems frygtindgydende Storhed.

Og nu fordrer Strafferetten, at man skal udmaale Ansvarlighedsgraden, man skal finde, hvor megen Vægt der bør lægges paa de personlige Faktorer, paa Slægtsforhold, Opdragelse, Race, Klima, de sociale og økonomiske Omgivelser; aldrig finde vi en fuld og hel Ansvarlighed, altid er der Forhold, der gribe ind i den Handlendes Frihed.

Naar man derfor paalægger Dommeren at værdsætte alle disse Momenter, paalægger man ham i Virkeligheden en overmenneskelig Opgave. Og naar man fordrer af ham, at hans Dom, samtidig med at betrygge Retssikkerheden i Samfundet, skal fældes paa Grundlag af Forbryderens personlige Ansvar, saa forlanger man Modsigelsen sat i System, thi det personlige og det sociale Moment er stadig i indbyrdes Strid. Det mindst ansvarlige Individ kan være allerfarligst for sine Medborgere.

Derfor maa Ansvarlighedens eksklusive og fragmentariske Kriterium opgives, og man maa antage Samfundsforsvarets videre og mere omfattende Synspunkt, et Synspunkt, som i Virkeligheden anvendes daglig overalt. Eksempelvis kan anføres, hvorledes ved Spørgsmaalet om Domfældelse af en Morder Retssikkerhedssynspunktet altid vil blive fremhævet af Aktionsmyndighedens Repræsentant, selv om Defensor nok saa omhyggeligt udreder de ganske særlige, maaske tildels sympativækkende, Motiver, der har væbnet den anklagedes Arm. Det er utvivlsomt det mest rationelle at stille Straffen i Forhold til det Maal af Fare, som Forbryderen og hans Handling peger paa; men, for ret at fyldestgøre Samfundsforsvarets Princip, maa man bedømme Forbryderen dels under Hensyn til den individuelle Handling, han har udført, dels under Hensyn til hvilken Betydning hans Handling har for Samfundet. Dommerens høje Opgave bliver da at forsone Begrebet om den højeste Grad af Retssikkerhed med Tanken om det mindste Maal af Lidelse for den skyldige.

En anden Kilde til Vanskeligheder opstaar, naar vi forlade det psykologiske Felt og bevæge os over paa det

socialle Omraade. Den klassiske Skole har ikke blot taget det altfor let med Opfattelsen af Jeg'et. Dens Opfattelse af Forholdet mellem Jeg'et og Verden og af selve Verden er altfor enkel. Men Mennesket er jo kun en ringe Del af Verden, et Led deraf, som Bladet udgør en Bestanddel af Skoven, Bølgen af Oceanet, som i det Wagnerske Musikdrama den enkeltes Sang kun udgør et Moment i Orkestret. Er ikke Verden et umaadeligt Orkester, hvor Harmonien udspringer af de klingende Lydbølgers uendelige Afveksling? Den levende Verden er som levende Individualitet Produktet af en uendelig Samvirken af fysiske, kemiske, intellektuelle og moralske Elementer, den udvikler sig ustandseligt i Retning af Specialisering og Afskygning af Former, Kræfter, Bevægelser, Organismer, den mangfoldiggør bestandig Forbindelserne og Forgreningerne mellem Tingene og Væsenerne. I denne forskelligartede Helhed indgaar Elendigheden, Sygdommen, Degenerationen, Lasten, Uvidenheden, de usunde Lidenskaber, Symptomerne paa et svulmende eller tøjlesløst Liv eller paa en fattig og anæmisk Tilværelse Forbindelse med alle Udslagene af Sundhed, Skønhed, Frugtbarhed og Arbejdsomhed. Forbrydelsens Rytme akkompagnerer den hæderlige Travlheds Rytme, den stiger i Fart og Styrke med Civilisationen af de samme Grunde, som forøger Ulykkestilfældenes Antal samtidig med Udviklingen af Maskinvæsenet. I sit Væsen er Kriminaliteten kun én af Formerne for Samfundslivet. Undertiden er det for Betragteren af Samfundsbilledet, som om Forbrydelsen løsner sig og træder frem i Relief paa Billedets Baggrund, og det tager sig ud, som om det onde tager Magten fra det gode, men det skyldes kun en Fejl i Perspektivet, som har sin Grund i, at man ikke betragter Billedet længe nok og i tilstrækkelig Afstand. Det onde »syner« mere end det gode. Vi har en Statistik over Forbrydelser, vi har ingen Statistik over gode Handlinger. Vi har Statistik over Epidemier, ikke over Sundhed, Statistik over Sindssygdом, ikke over sund Forstand, over

Vagabondage, ikke over regelmæssigt Liv. For at have en nøjagtig Maalestok over en Egn's Moralitet, skulde vi have Oplysning om Forholdet mellem Antallet af Overtrædelser i denne Egn og Antallet af de usunde Fristelser, for hvilke Beboerne have været udsatte. Saadanne Oplysninger kan Statistikken ikke skaffe. Men dernæst er her Tale om saa mange fine Overgange mellem forskellige Strømninger, at det kan være yderst vanskeligt at opdage, hvor en Væsensejendommelighed ender og en anden begynder. Fra det ædle Menneske, der gør det gode af uinteresseret Kærlighed til det gode, og til Forbryderen, der handler slet uden noget andet Motiv end Lysten til at gøre det onde, er der en Skala med mangfoldige Afskygninger, et udstrakt Grænseomraade, som med en næsten umærkelig Skraaning berører paa den ene Side Dyden, paa den anden Side Perversiteten. Det er ikke Meningen at nægte Retfærdighedens og Uretfærdighedens Idé i absolut Forstand; moralsk Ansvar, moralsk Frihed, moralsk Lov, ere Begreber, som høre sammen og betinge hverandre, og som ikke kunne undværes. Men Strafferet er ikke af absolut Karakter paa samme Maade som Handelsret eller Formueret. Den har et relativt Maal, den beskytter i et vist Omfang Borgernes Personer, Liv, Formue og Ære, men den er ude af Stand til at føre den moralske Lov frem til Sejr og Triumf.

Det gælder om at forstaa, at under Hensyn til det vidunderlig omfattende Begreb, som kaldes Verden, og under Hensyn til Kriminalitetens forskellige sociale Aarsager er det en Svaghed hos den klassiske Skole, naar den opfatter Forbrydelsen som en blot juridisk Fremtoning, adskilt fra alle andre Fremtoninger. Det er urigtigt, naar denne Skole har ment, at man kunde drage en skarp Grænse mellem det forbryderske Menneske, der falder ind under Straffelovens Svøbe, og det hæderlige Menneske, der lever i Straffelovens Ly, det er en Fejltagelse, naar man har troet, at for at bekæmpe de farlige Samfundsklasser,

var det nok at have Gendarmer, Straffelov og Fængsler til sin Raadighed. Denne Skole har ved en saadan Opfattelse fremkaldt en Disharmoni mellem Jurisprudensens abstrakte og generaliserende Formler og den levende Virkeligheds Tilregnelighed og Afveksling.

Dommeren, som er stillet mellem Lovteksten og Livet, kan ikke indskrænke sig til at studere Teksterne; han maa betragte Livet. Men Sikkerhedssynspunktet, Samfundsforvars-læren, det er netop Menneskelighedens og Livets Lære.

Mellem de tusinder af Mennesker, der drager frem for Straffedomstolene, viser Livet os en Række Typer og Grupper. Mellem disse lægger man særlig Mærke til de Antisociale, som det blot gælder at bevogte, de defekte, som ogsaa maa underkastes Behandling, og de ulykkelige, som det først og fremmest gælder om at beskytte. Maaske forsvare vi os ikke kraftigt nok mod de to første Grupper, hvor Recidivisterne høre hjemme, maaske kan vi fuldkom-mengøre Beskyttelsen for de ulykkelige i højere Grad end hidtil. Recidivisterne fylde Fængslerne, de er Kærnetrop-perne i det ondes Hær, som stadig rekrutteres paany i Storbyerne; de er altid parate til at rykke frem ved given Lejlighed. Man maa ind paa en forstandigere Klassifikation af de Midler, der med Virkning kunne bruges i Retshaand-hævelsen overfor de forskellige Grupper, man maa gøre et fornuftigt Valg mellem Straffekolonier, Udvandring, Tvangs-arbejde, Asyl o. s. v., afpasset efter Forbrydernes Natur og med det Hovedformaal at forhindre dem i at gøre Skade. For at naa dette Maal, har man Brug ikke for Lovgivere, der kende Loven, men for Mennesker, der have Menneskekundskab.

Hvad endelig angaar de ulykkelige, da maa vi, som van Hamel har udtalt det, forlade Hævnprincippet og gaa over til Opdragelsesprincippet. Ja, den gamle Strafferets Rammer er for bestandig brudte.

Vi begynde paa den kriminelle Sociologis Omraade at skimte Virkeliggørelsen af et Fremskridt, som for længe

siden er traadt ud i Livet paa den moderne Industris Omraade. Man udnytter overalt Slaggerne og finder værdifulde Biprodukter; dette maa vi ogsaa forsøge, idet vore Bestræbelser skulle gaa ud paa, at det bevares, der kan bevares. Opgaven ligger lige for med Hensyn til de unge Forbrydere, og ganske særlig, hvor det gælder Børn.

I gamle Dage dinglede de hængte i Galgerne ved de store Landeveje, og Voltaire sagde med Rette: »En hængt kan ikke bruges til nogetsomhelst!«

I det 18de Aarhundrede gav man sig til at bygge store Fængsler, hvor Fangerne i Ensomhed udsonede deres Brøde; Forbedringshusene har ikke standset Recidivets Kilde!

Men nu, efter Galgerne og Gabestokken og Bodsfængslet ser vi Tilflugtssteder for den forsømte og forvildede Ungdom skyde frem; i Belgien Sinkeskolerne, i England »the cripple-schools«, i Tyskland »die Hilfsschulen«. Der modtages de smaa degenererede, de smaa defekte, man tager dem bort fra Mørket og Elendigheden, ud i Solskinnet, Glæden og Kærligheden, som de ikke har kendt. Man vil immunisere dem mod Fristelserne, inokulere dem med Modstandskraft, styrke deres Nervecentre, deres Karakter og deres Vilje. Maaske lykkes det ikke at gøre dem til nyttige Borgere, men man gør dem til mindre ulykkelige og følgelig ogsaa mindre farlige Samfundsmedlemmer.

Overfor de unge ulykkelige, som det gælder at hjælpe, er vi ikke Jurister af den klassiske Skole, Sociologer, Psykologer eller Læger. vi er kun ét: Mennesker, der brænde af Iver efter at bistaa de arveløse.

Barnet er altid og overalt Udtrykket for den aldrig hvilende Bekymring og de bestandige Forhaabninger. Enten det drejer sig om syngende og dansende Bambinoer i Sydens straalende Sol, som dem, della Robbia eller Donatello fik Øje paa i Florens i det 15de Aarhundrede, eller det er Børn, som dem, vi se i Nordens blege Taage, altid er de smykkede med den uskyldige Ynde og den naive

Hengivenhed, altid vil deres oprigtige Blik være Symbolet paa det evige Ægteskab mellem Kærlighed og Pligt og altid vil deres frygtssomme Ansigt, i hvilket Fremtiden endnu ikke kan læses, hvad enten de er fødte i Dybet eller paa Tinderne, være den Sphinx, som man maa raadspørge.

Mine Damer og Herrer, det 19de Aarhundredes Kriminalister har oplevet Skuffelser, fordi de saa for højt op og for langt bort. Lad dem se nærved dem selv, og de vil faa Øje paa Barnet!

At bøje sig ned over Barnesjælen, det er ogsaa Strafferetsvidenskab, thi det er Begyndelsen til Kampen mod Kriminaliteten, men det er udvidet Strafferetsvidenskab, en Videnskab, der er forynget og fornyet ved et stærkt Pust af menneskeligt Brodersind og Beskyttelse, og det er Samfundsforsvar i den ædleste Forstand, og paa den mest frugtbringende Maade! .
